

مجله علوم تربیتی (علوم تربیتی و روان‌شناسی)
دانشگاه شهید چمران اهواز، تابستان ۱۳۸۸
دوره پنجم، سال شانزدهم، شماره ۲
صص: ۹۳-۱۱۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۶/۱۲/۲
تاریخ بررسی مقاله: ۱۳۸۷/۰۲/۰۶
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۷/۶/۳۰

مقایسه‌ی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه‌ی اول دبستان بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش‌دبستانی با کنترل هوش

دکتر حسین سپاسی *

دکتر منیجه شهینی ییلاق *

صرفناز باقری **

چکیده

هدف این تحقیق مقایسه‌ی عملکرد دانش‌آموزان پایه‌ی اول در دروس علوم، ریاضی، بخوانیم و بنویسیم، و معدل این دروس بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش‌دبستانی با کنترل هوش می‌باشد. جامعه‌ی آماری تحقیق را دانش‌آموزان پایه‌ی اول ابتدایی نواحی پنجگانه سازمان آموزش و پرورش شهر تبریز در سال تحصیلی ۸۴-۸۵ تشکیل دادند. نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای بود. برای نمونه‌گیری از هر ناحیه‌ی آموزش و پرورش ۶ مدرسه‌ی پسرانه و ۶ مدرسه‌ی دخترانه و در کل ۶۰ مدرسه و از هر مدرسه یک کلاس پایه‌ی اول و از هر کلاس دو دانش‌آموز که دوره‌ی آموزش‌های پیش‌دبستانی را گذرانده و دو دانش‌آموز که این دوره را طی نکرده بودند، انتخاب شد و در کل ۲۴۰ دانش‌آموز پایه‌ی اول در این تحقیق شرکت کردند. از آزمون‌های هم‌هنگ در دروس ریاضی، علوم، بخوانیم بنویسیم، معدل این دروس، آزمون ریون رنگی مخصوص کودکان استفاده گردید. روش آماری به کار رفته جهت تجزیه و تحلیل نتایج، تحلیل کواریانس (ANCOVA) می‌باشد. نتایج به دست آمده نشان داد که با کنترل هوش، بین عملکرد دانش‌آموزان در دروس ریاضی، علوم، بخوانیم و بنویسیم و معدل این دروس بر حسب آموزش‌های پیش‌دبستانی در $p < 0/05$ تفاوت معنادار وجود دارد. با کنترل هوش، بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در دروس ریاضی، علوم، معدل این دروس بر حسب

* - استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران،

Sepaci_h@scu.ac.ir

* - استاد گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران،

mshahniyailagh@yahoo.com

** - کارشناس ارشد

جنسیت تفاوت معنادار وجود ندارد. بین نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم بر حسب جنسیت در $p < 0/05$ تفاوت معنادار وجود دارد و میانگین نمره‌های دختران بیشتر از پسران است. اما بین معدل دانش‌آموزان پایه‌ی اول بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی اثر تعاملی معنادار مشاهده نشد.

کلید واژگان: آموزش‌های پیش دبستانی، ضریب هوش، آزمون معلم ساخته

مقدمه

از نیمه‌ی دوم قرن هفدهم با انتشار کتاب امیل فیلسوف فرانسوی روسو^۱ و اوائل قرن هجدهم که با پیشرفت دانش روان‌شناسی همراه بود، شاهد تغییرات عمده‌ای در نظام آموزش و پرورش کشورها هستیم. کودک و عالم کودکی، استعدادها، رغبت‌ها و نیازهای او که قرن‌ها پس از افلاطون و فلاسفه‌ی دیگر مورد بی‌اعتنایی بود، رو به اهمیت و اعتبار گذاشت. در عصر حاضر، دو جریان مهم لزوم توجه به کودک را موجب شده است: یکی ظهور دانشمندان بزرگ تربیتی مانند دیوئی^۲ در امریکا، کلاپارد^۳ در بلژیک، مونته سوری^۴ در ایتالیا، دکرولی^۵ در بلژیک، کوزن^۶ در فرانسه، کرشن اشتاینر^۷ در آلمان اشاره کرد که همه‌ی آنها به شدت از آموزش و پرورش سنتی انتقاد می‌کردند و با آموزش و پرورش جدید بر اساس عالم کودکی هم‌رأی و هم‌صدا بودند و دیگری پیشرفت چشمگیر دانش علوم زیستی و علوم رفتاری، به ویژه روان‌شناسی کودک و مخصوصاً تحقیقات ارزشمند پیازه درباره‌ی رشد ذهنی و فعالیت‌های روانی کودک بود که به آموزش و پرورش جانی تازه بخشید و یافته‌ها و نظرات آنان توانست پایه‌ی فعالیت‌های آموزشی و پرورش قرار گیرد (تقی پور ظهیر، ۱۳۸۱).

اوایل سال‌های ۱۹۰۰ را می‌توان توسعه‌ی آموزش و پرورش دوران کودکی قلمداد کرد. دوران کودکی دوران تدریجی و پیشرونده بوده و در آن دوران کودک از رشدی یکنواخت برخوردار است. دوران کودکی زمان مناسب یادگیری و شکل‌گیری مهارت‌های تازه و آماده

-
- 1 - Rousseau
  - 2 - Dewey
  - 3 - Claparde
  - 4 - Montessori
  - 5 - Decroly
  - 6 - Cousin
  - 7 - Kerschensteiner

شدن برای رسیدن به دوران بلوغ می‌باشد. تحولات دربارهی آموزش و پرورش دوران کودکی نیز بین سال‌های ۱۹۰۰ تا ۱۹۵۰ رشدی آهسته و تدریجی داشت اما با نفوذ فلسفه عملگراها تغییراتی در آموزش و پرورش دوران کودکی به وجود آمد. در ایران نیز آموزش و پرورش کودکان تحت تأثیر فلسفه‌ی عملگراها قرار گرفت و به این ترتیب اولین مرکز آموزش پیش دبستانی در سال ۱۳۰۳ به وسیله‌ی باغچه‌بان و به نام "باغچه‌ی اطفال" در شهرستان تبریز ایجاد گردید. در سال ۱۳۰۷ کودکان دیگری در شیراز دایر شد. از مهم‌ترین فعالیت‌های این مراکز می‌توان به بازی‌های مرسوم، آموزش نقاشی، بازی با عروسک و اشکال هندسی اشاره کرد (شوهرای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۴).

در مورد چگونگی یادگیری کودکان نظریه‌های متفاوتی وجود دارد به عنوان مثال بر طبق نظریه پیاژه (۱۹۷۳) باید به کودکان آزادی و ابتکار عمل داده شود و اگر روش‌ش کنیم تا نابهنگام و زودتر از زمان مقتضی چیزی را به آنان بیاموزیم مانع ادراک و ابتکارشان می‌شویم. کودکان در این مرحله از طریق درگیری و کار کردن مستقیم با اشیا و موارد محسوس و عینی مسائل و مفاهیم مختلف را می‌آموزند در این دوران کنش و ارتباط متقابل با کودکان به رفع خودمداری در کودکان کمک می‌کند.

در این دوران آموزش باید با نیازهای فردی دانش‌آموزان و سطح درک و فهم آن منطبق باشد. یعنی نوع تکالیف یادگیری، مقدار آن، و سرعت یادگیری باید بر توانایی‌های کودکان و با توجه به تفاوت‌های فردی بین آنها مبتنی باشد و یا در نظریه ویگوتسکی (۱۹۷۸) زبان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین در مراکز پیش دبستانی زبان را یک موضوع محوری تلقی کرد و باید معلمان در آموزش زبان فارسی برای کودکانی که دوزبانه هستند تلاش زیادی انجام دهند و چه بسا حل مشکل زبان فارسی در کودکان دو زبانه بسیاری از مشکلات تحصیلی آنها را حل خواهد کرد. با توجه به نظریه برونر (۱۹۶۰) می‌توان هر موضوعی را به نحو سودمندانه و در شکل صادقانه به هر کودکی در هر مرحله از رشد آموزش داد. بنابراین می‌توان در مراکز آموزش پیش دبستانی مقدمات خواندن و نوشتن را آموزش داد به شرطی که این آموزش با شیوه‌های مناسب و به وسیله‌ی افراد متخصص انجام پذیرد. ولفولک (۱۹۹۵) در حالی که پیازه کودک را به صورت دانشمند کوچک توصیف می‌کند که به تنهایی جهان هستی را می‌سازند و می‌فهمند. ویگوتسکی بر این باور است که رشد شناختی کودک بیشتر به مردمی

که در دنیای اوزندگی می‌کنند وابسته است. دانش‌ها، نگرش‌ها، و ارزش‌های فرد در تعامل با دیگران تحول می‌یابند.

ویگوتسکی (۱۹۷۸) نشان داده است کودکانی که به تنهایی از عهده‌ی انجام پاره‌ای از تکالیف یادگیری بر نمی‌آیند به کمک بزرگسالان یا دوستان بالغ‌تر از خود انجام آن کارها را می‌آموزند.

ویگوتسکی (۱۹۷۸) بیان می‌کند به کمک بازی، آموزش رسمی، و حتی کار می‌توان کودکان را به سطح رشد بالقوه رسانید. هر یک از نظریه‌های یادگیری دارای نکات سودمند در مورد آموزش‌های دوران کودکی دارند که می‌تواند مورد توجه مربیان و مدیران مراکز پیش دبستانی قرار گیرد و با استفاده از این نظریات برنامه‌های مناسب مفید برای آموزش‌های دوران کودکی طراحی و تدوین گردد.

پیشینه‌ی تحقیق

کودکان ارزشمندترین سرمایه‌های هر جامعه به شمار می‌روند که با توان و قدرت یادگیری زاده می‌شوند و این استوارترین پایه است که هر جامعه بر آن تکیه می‌کند. بنابراین، لازم است ترتیبی فراهم شود تا آنان از امکانات یادگیری و آموزش در سطح مطلوب برخوردار باشند.

در یک پژوهش طولی معلوم شد وارد شدن به مهدکودک خوب در نوباوگی و نوپایی، با قابلیت شناختی، عاطفی، و اجتماعی در اواسط کودکی و نوجوانی، ارتباط دارد (اندرسون، ۱۹۸۹، نقل در برک، ۲۰۰۱). هاوس^۱ (۱۹۸۸، نقل در برک، ۲۰۰۱) در تحقیقی نشان داد که کودکان پیش دبستانی که به مهدکودک‌های نامناسب می‌روند، صرف نظر از وضعیت اقتصادی خانواده‌های خود، در ارزیابی‌های شناختی و مهارت‌های اجتماعی نمره‌ی کمتری می‌گیرند. فیلیپس، مک‌کارنی، و اسکار^۲ (۱۹۸۵) نشان دادند کودکانی که به مهدکودک می‌روند در مقایسه با کودکانی که سال‌های پیش از مدرسه را در خانه می‌گذرانند بیشتر همکاری می‌کنند و

1 - Houes

2 - Phillips, McCartney, & Scarr

تکالیفشان را بهتر انجام می‌دهند. هاسکینز^۱ (۱۹۸۵) در مطالعه‌ای نشان داده است که کودکانی که به مهدکودک می‌روند وقتی به سطوح ابتدایی می‌رسند کمتر حرف شنوی دارند و پرخاشگرترند. (هانت^۲، ۱۹۶۱؛ بلوم^۳، ۱۹۶۲) نشان دادند که تقویت نمودن تجربیات اولیه دوران کودکی می‌تواند در افزایش هوش کودک مؤثر واقع شود. فاگوت^۴ (۱۹۷۷) کلاس‌های پیش دبستانی در صورتی که شلوغ باشند یا وسایل مجهز نداشته باشد ممکن است سبب ایجاد پرخاشگری و سایر مشکلات رفتاری در کودکان شود. از سوی دیگر، می‌توان در صورت لزوم فضاهای کوچک را به دقت سازمان داد و به کودکان آموخت از وسایل محدود مشترکاً استفاده کنند.

در ایران وجود زبان‌ها و گویش‌های متنوع، پائین بودن وضعیت اقتصادی اکثر خانواده‌ها و عدم آشنایی والدین با مسائل تربیتی کودکان مشکلات زیادی در سیستم آموزش و پرورش کشور ایجاد می‌کند. با توجه به اینکه مهم‌ترین هدف مراکز پیش دبستانی آماده کردن کودکان جهت شروع آموزش رسمی می‌باشد، بنابراین انتظار می‌رود که کودکان با طی دوره پیش دبستانی در بدو ورود به مدرسه عملکرد تحصیلی بهتری داشته باشند. آیا در مراکز پیش دبستانی آموزشی‌هایی به کودکان داده می‌شود تا در آنها آمادگی‌های لازم جهت ورود به آموزش رسمی ایجاد کند؟ آیا کودکان با شرکت در برنامه‌های آموزشی مراکز پیش دبستانی و یادگیری مهارت‌های پایه عملکرد بهتری در دروس پایه‌ی سال اول ابتدایی دارند؟ آیا بین عملکرد دانش‌آموزان در دروس علوم، ریاضی، بخواتیم و بنویسیم و معدل این دروس بین دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت وجود دارد؟ آیا آموزش‌های پیش دبستانی اثرهای متفاوت روی دانش‌آموزان دختر و پسر ایجاد می‌کند؟

بلوم (۱۹۶۴، نقل در سیف، ۱۳۸۳) با تحقیقات و مطالعات خود نشان داده است که آموزش اولیه از بعضی جهات مطلوب و مناسب است، زیرا توانمندی کودکان را برای یادگیری و رشد و پیشرفت واقعی تحت تأثیر قرار می‌دهد. نتایج مطالعات بلوم اهمیت تجارب مناسب یادگیری در سال‌های اولیه کودکی و نیز تأثیراتی که محیط محروم و غنی فرهنگی می‌تواند بر

1 - Haskins
2 - Hunt
3 - Bloom
4 - Fagot

هوش کودک داشته باشند را مورد تأکید قرار داده است. نتایج تحقیقات میرز^۱ (۱۹۹۲) نشان می‌دهد که اگر دانش‌آموزان در هنگام ورود به مدرسه تجربه آموزش‌های پیش دبستانی را داشته باشند می‌توانند از منابع و امکانات آموزشی مدرسه به طور مطلوب استفاده کنند. اوزبرن^۲ (۱۹۸۷) طی مشاهداتی که در مراکز پیش دبستانی انجام داد به این نتیجه رسید شرکت کردن در فعالیت‌های مراکز پیش دبستانی موجب افزایش مهارت‌های شناختی در کودکان می‌شود. نیلسون، ویستاو، مک‌لاند^۳ (۲۰۰۳) در تحقیقی نشان دادند که شرکت در برنامه‌های آموزشی با کیفیت بالا در مراکز آموزشی پیش دبستانی موجب تأثیر مثبت روی مهارت‌های گفتاری و خواندن در مراحل بعدی تحصیل می‌شود. تیو، تیولو^۴ (۲۰۰۲) نشان دادند که کودکان با داشتن مهارت‌های آموزشی مراکز پیش دبستانی در یادگیری سریع و فعالتر هستند و از نظر مهارت‌های کلامی در سطح بالایی قرار دارند و همچنین از نظر عملکرد تحصیلی با گروهی از کودکان که این دوره را نگذرانده‌اند تفاوت معنادار را نشان می‌دهند.

اسچوین هارت، ویکارت^۵ (۱۹۹۳) در یک تحقیق طولی نشان دادند که کودکان با شرکت در آموزش‌های پیش دبستانی در مقایسه با کودکانی که در این برنامه‌ها شرکت نمی‌کنند، در آینده افراد موفق‌تر و اجتماعی‌تر خواهند شد. دوهرتی^۶ (۱۹۹۷) نشان داد کودکانی که در سال‌های اولیه زندگی تجارب مناسب داشته باشند، مهارت‌های شناختی آنها افزایش می‌یابد و این مهارت‌ها در یادگیری‌های بعدی آنها مفید است. پارکر^۷ (۲۰۰۵) در تحقیقی به منظور ارزیابی اثربخشی آموزش‌های پیش دبستانی روی یادگیری کودکان نشان داد اگر آموزش‌های پیش دبستانی توسط معلمان آموزش دیده و کادر واجد شرایط صورت گیرد باعث پیشرفت تحصیلی کودکان در پایه‌ی اول خواهد شد. تیلور، کیب، اسلاتی^۸ (۲۰۰۰) در تحقیقی جهت ارزیابی تأثیر حضور کودک در دوره‌ی پیش دبستانی بر روی آمادگی برای ورود به مدرسه، نمره‌های، برنامه‌ی ارزیابی مهدکودک جرجیا (GKAP) را تجزیه و تحلیل کردند. نتایج به

-
- 1 - Myers
  - 2 - Osborn
  - 3 - Nelson, Westhues, & Macleond
  - 4 - Taiwo & Tyolo
  - 5 - Schwein Hart & Weikart
  - 6 - Doherty
  - 7 - Parker
  - 8 - Taylor, Gibbs, & Slate

دست آمده نشان داد که کودکان با شرکت در آموزش‌های پیش دبستانی آمادگی بیشتری برای ورود به مدرسه داشتند و این آمادگی در دختران بیشتر از پسران بود. همچنین مهارت‌های اجتماعی و عاطفی نیز در کودکان با آموزش‌های پیش دبستانی، بیشتر بود. اسموت و دانکن^۱ (۱۹۹۷) در تحقیقی نشان دادند که بین فقر و پیشرفت تحصیلی همبستگی منفی وجود دارد ولی این ارتباط با آموزش‌های پیش دبستانی مختل می‌شود. هالیبورتن^۲ (۲۰۰۰) در تحقیقی نشان داده است که برنامه‌های آموزشی پیش دبستانی با کیفیت بالا موجب بروز اثرهای بلند مدت در کودکان خردسال می‌شود. با توجه به اینکه این برنامه‌ها توانایی کودکان، والدین و معلمان را افزایش می‌دهد، کودکان با شرکت در برنامه‌های آموزشی پیش دبستانی قادر می‌شوند مشکلات فیزیکی، اجتماعی و عاطفی خود را حل کنند. همچنین، این برنامه‌ها باعث افزایش موفقیت‌های تحصیلی در این گروه از کودکان می‌شود. استار^۳ (۲۰۰۲) اگر کودکی در سنین خردسالی با حروف، اعداد و مهارت‌های اجتماعی آشنا نشود، از رشد کافی برخوردار نخواهد بود، چون این کودک به طور طبیعی از همسالان خود که مهارت‌های پایه را فرا گرفتند، عقب خواهد ماند. لانینبرگ^۴ (۲۰۰۰) مهدکودک باعث ایجاد تفاوت در زمینه‌های تحصیلی، اقتصادی و روابط اجتماعی می‌شود. چون محیط مهدکودک تجربیاتی را در کودکان بارور می‌کند که باعث تقویت عملکرد شناختی و اجتماعی آنان می‌شود. آمادگی و اشتیاق کودک برای رفتن به مدرسه، موفقیت تحصیلی اولیه و کسب مهارت‌های مدرسه‌ای را می‌توان با یک یا دو سال آموزش پیش دبستانی بهبود بخشید. مله‌یش^۵ (۲۰۰۱) با آموزش‌های پیش دبستانی دارای کیفیت بالا می‌توان مزایای کوتاه مدت و بلند مدت شناختی، اجتماعی و عاطفی را در کودک ایجاد کرد. استار^۶ (۲۰۰۲) اگر چه آموزش‌های پیش دبستانی برای کودکان تمام طبقات اجتماعی - اقتصادی مفید است، اما کودکان خانواده‌های کم درآمد سود بیشتری از این آموزش‌ها می‌برند.

بارنت^۶ (۱۹۹۲، استار ۲۰۰۲) نشان دادند که کودکان با شرکت در آموزش‌های سال‌های

-
- 1 - Smoot & Duncan
  - 2 - Halliburton
  - 3 - Starr
  - 4 - Lunenburg
  - 5 - Melhish
  - 6 - Barnett

اولیه اغلب کارایی بهتری در مدرسه دارند و در دوران بزرگسالی نیز افراد کاری و مفیدی خواهند شد. سیلوا، پاچ^۱ (۲۰۰۴) در مقایسه کودکانی که دوره پیش دبستانی را گذرانده بودند با کودکانی که این دوره را نگذرانده بودند به این نتیجه رسیدند که کودکان با آموزش‌های پیش دبستانی دارای نمره‌های بالاتری در اطلاعات آواشناسی و آزمون‌های عملکرد تحصیلی دارند ولی از نظر رفتارهای اجتماعی بین آنها تفاوتی وجود ندارد. سامونز^۲ و همکاران (۲۰۰۵) در یکی از تحقیقات در مورد آموزش‌های پیش دبستانی به این نتیجه رسیدند که نمره‌ها ی آزمون‌های عملکردی کودکان طبقه‌ی پائین در تمام واحدهای درسی پائین‌تر است اما اگر این کودکان آموزش‌های پیش دبستانی را گذرانده باشند سطح نمره‌های آنها بهبود می‌یابد. همچنین سطح یادگیری کودکانی که دوره پیش دبستانی را پشت سر گذاشته باشند، بیشتر از کودکانی است که این دوره را در منزل بودند. اسچوپین هارت و ویکارت^۳ (۱۹۸۵) در تحقیقات طولی که انجام دادند به این نتیجه رسیدند که داشتن مهارت‌های پیش دبستانی موجب بهبود عملکرد شناختی و افزایش ضریب هوش در کودکان می‌شود و همچنین میزان ترک تحصیل این کودکان در دبیرستان کاهش می‌یابد.

اکبرزاده (۱۳۸۲) در پژوهشی نشان داده است که رشد اجتماعی دانش‌آموزان پایه اول ابتدائی که دوره آمادگی را گذرانده‌اند بیشتر از دانش‌آموزان هم پایه آنها است. دانش‌آموزانی که دوره‌ی پیش دبستانی را گذرانده بودند، مشکلات عاطفی کمتری در مدرسه داشتند و روابط خوبی با همسالان خود برقرار می‌کردند.

عباسیان (۱۳۷۲) در تحقیقی نشان داد دانش‌آموزانی که دوره‌ی آموزش‌های پیش دبستانی را طی کرده بودند دارای عملکرد تحصیلی بالایی بودند. بخت‌آوری (۱۳۷۲) در تحقیقی برای بررسی میزان تأثیر مراکز پیش دبستانی در یادگیری دانش‌آموزان پایه‌ی اول ابتدائی در مناطق چهارگانه شهرستان همدان از روش همبستگی و همخوانی استفاده کرد. در این تحقیق همبستگی و همخوانی بین رفتن به آمادگی و یادگیری در سال اول ابتدائی و همچنین همبستگی بین موقعیت اجتماعی- فرهنگی خانواده و رفتن کودک به آمادگی و همچنین همبستگی بین رفتن به کودکستان و یادگیری در زمینه‌های مختلف محاسبه شد.

1 - Sylva & Pugh

2 - Sammons

3 - Schweinhart & Weikart

مهرگان (۱۳۷۳) در تحقیقی نشان داد که: بین معدل کل دانش‌آموزان و گذراندن یا نگذراندن دوره پیش دبستانی با کنترل متغیر هوش رابطه وجود دارد. معدل کل دانش‌آموزانی که دوره‌ی پیش دبستانی را سپری کرده‌اند بیشتر از میانگین معدل کل دانش‌آموزان، آموزش ندیده بود. امیری و اسدی (۱۳۷۵) در تحقیقی نشان دادند که دانش‌آموزان با داشتن تجربه آموزش‌های پیش دبستانی دارای عملکرد تحصیلی بهتری بودند و معدل کل بالاتری داشتند و همچنین عملکرد آنها در دروس ریاضی، املاء، و فارسی نسبت به گروه مشابه که این دوره را طی نکرده بودند در سطح بالایی قرار داشت. همچنین، وضعیت اقتصادی خانواده و سطح سواد والدین در این دانش‌آموزان بالاتر بود.

هدف پژوهش

هدف پژوهش حاضر مقایسه‌ی عملکرد دانش‌آموزان پایه‌ی اول دبستان در دروس علوم، ریاضی، بخوانیم و بنویسیم، و معدل این دروس بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی با کنترل هوش می‌باشد. به عبارت دیگر، این تحقیق درصدد یافتن پاسخی برای این پرسش اساسی است که "آیا بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی با کنترل هوش تفاوت وجود دارد؟" با توجه به اینکه هوش ضریب همبستگی بالایی با عملکرد تحصیلی دارد در این تحقیق به عنوان متغیر کنترل در نظر گرفته شد است. ه

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- بین نمره‌های علوم دانش‌آموزان دو پایه‌ی اول ابتدایی بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی، با کنترل هوش تفاوت وجود دارد.
- ۲- بین نمره‌های ریاضی دانش‌آموزان پایه‌ی اول ابتدایی بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی، با کنترل هوش تفاوت وجود دارد.
- ۳- بین نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم دانش‌آموزان پایه‌ی اول ابتدایی بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی، با کنترل هوش تفاوت وجود دارد.

۴- بین معدل دانش‌آموزان پایه‌ی اول ابتدایی بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی، با کنترل هوش تفاوت وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق حاضر از نوع همبستگی است.

جامعه و روش نمونه‌گیری

جمعیت هدف پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان پایه‌ی اول دبستان نواحی پنجگانه شهر تبریز که در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ مشغول به تحصیل بودند. برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران و برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای استفاده شد. ابتدا از هر ناحیه‌ی آموزش و پرورش شهر تبریز ۶ مدرسه پسرانه و ۶ مدرسه دخترانه به صورت تصادفی ساده انتخاب شد. بنابراین از هر ناحیه ۱۲ مدرسه و با توجه به اینکه تبریز دارای ۵ ناحیه می‌باشد، در مجموع ۶۰ مدرسه انتخاب شد که ۳۰ مدرسه پسرانه و ۳۰ مدرسه دخترانه انتخاب شده را تشکیل دادند. سپس از هر مدرسه یک کلاس پایه‌ی اول به صورت تصادفی ساده انتخاب شد و از هر کلاس دو دانش‌آموز که دوره آموزش‌های پیش دبستانی را گذرانده و ۲ نفر دانش‌آموز که دوره آموزش‌های پیش دبستانی را نگذرانده بودند به صورت تصادفی ساده از بین این دو گروه از دانش‌آموزان انتخاب شدند. بنابراین نمونه شامل ۱۲۰ دانش‌آموز پسر (۶۰ دانش‌آموز دوره پیش دبستانی را گذرانده‌اند و ۶۰ دانش‌آموز که این دوره را نگذرانده بودند) و ۱۲۰ دانش‌آموز دختر (۶۰ دانش‌آموز دوره پیش دبستانی را گذرانده‌اند و ۶۰ دانش‌آموز که این دوره را نگذرانده بودند) و در کل ۲۴۰ دانش‌آموز پایه‌ی اول نمونه تحقیق را تشکیل دادند. برای تعیین روایی و پایایی سئوالات آزمون یک نمونه‌ی ۴۰ نفری به صورت تصادفی از جامعه هدف انتخاب شد.

ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق عبارتند از:

آزمون‌های معلم ساخته: این آزمون‌ها با هماهنگی سرگروه‌های ابتدایی سازمان آموزش و

پرورش تبریز به طور هماهنگ در دروس ریاضی، علوم، بخوانیم و بنویسیم و با توجه به محتوای و هدف‌های آموزشی کتاب‌های سال اول بر اساس جدول مشخصات طراحی شد. آزمون‌ها دارای روایی محتوایی بوده و برای بررسی پایایی آزمون‌ها قبل از اجرا روی نمونه اصلی در یک نمونه‌ی ۴۰ نفری اجرا شد و مقدار ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد و مقدار این ضریب برای آزمون علوم ۰/۶۸، آزمون ریاضی ۰/۷۵ و آزمون بخوانیم و بنویسیم ۰/۸۸ بدست آمد.

آزمون هوش ریون رنگی مخصوص کودکان: ماتریس‌های پیش رونده در انگلستان توسط ریون (۱۹۵۸) تهیه شده است. این آزمون دارای ۳۶ ماتریس است که در هر یک از آنها قسمتی حذف شده است و آزمودنی باید قسمت حذف شده را از بین ۶ گزینه انتخاب کند. نتایج مطالعات نشان می‌دهد که این آزمون دارای شرایط لازم روان سنجی هست. از حیث پایایی بازآزمایی دامنه ضریب همبستگی بین ۰/۸۵ تا ۰/۹۸ و از جهت تنصیف دامنه ضرایب بین ۰/۸۸ تا ۰/۹۸ گزارش شده است (ریون و کورت، ۱۹۹۲).

روش تحلیل داده‌ها

با توجه به اینکه در پژوهش حاضر متغیر جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی متغیرهای مستقل غیرفعال و هوش متغیر کنترل و نمره‌های علوم، ریاضی، بخوانیم و بنویسیم، معدل این دروس، متغیرهای وابسته بودند. برای تجزیه و تحلیل نتایج بدست آمده و آزمون فرض‌ها از تحلیل کواریانس برای هر یک از متغیرهای وابسته استفاده شده است. در این پژوهش سطح معناداری $\alpha = 0/05$ در نظر گرفته شد.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق در دو بخش ارایه شده است: یافته‌های توصیفی، یافته‌های مربوط به فرضیه‌ها.

یافته‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار نمره‌ها در آزمون‌های علوم، ریاضی، بخوانیم و بنویسیم، معدل این دروس، برای کل دانش‌آموزان بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی که در جدول ۱ ارایه شده است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار نمره‌های علوم، ریاضی، بخوانیم و بنویسیم و معدل دانش‌آموزان برحسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی

جمع کل	گروهها								شاخصها و گروهها آزمون‌ها	
	دختر دوره ندیده		دختر دوره دیده		پسر دوره ندیده		پسر دوره دیده			
	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۲/۹۷	۱۷/۶۱	۲/۴۹	۱۷/۰۸	۲/۲۲	۱۸/۳۸	۳/۶۵	۱۶/۵۹	۲/۹۵	۱۸/۳۸	علوم
۲/۹۱	۱۵/۶۹	۳/۱۳	۱۵/۱۲	۲/۰۵	۱۶/۱۶	۳/۵۵	۱۴/۸۱	۲/۲۱	۱۷/۴۶	ریاضی
۳/۶۸	۱۶/۱۸	۴/۰۷	۱۵/۴۹	۲/۲۳	۱۷/۷۵	۴/۶۷	۱۴/۰۲	۲/۲۱	۱۷/۴۶	بخوانیم و بنویسیم
۲/۷۷	۱۶/۴۰	۲/۸۹	۱۵/۷۳	۱/۹۹	۱۷/۴۰	۳/۳۷	۱۵/۴۱	۱/۸۳	۱۷/۳۳	معدل

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول ۱ و با یک مقایسه‌ی ساده بین میانگین گروه‌ها مشاهده می‌شود که بین میانگین نمره‌های دانش‌آموزان بر حسب آموزش‌های پیش دبستانی تفاوت وجود دارد. به عبارت دیگر، میانگین نمره‌های دانش‌آموزانی که دوره آموزش‌های پیش دبستانی را گذرانده‌اند در هر سه ماده‌ی درسی بالاتر از دانش‌آموزانی است که این دوره را نگذرانده‌اند و این تفاوت در هر دو گروه دانش‌آموزان دختر و پسر مشهود است.

برای اینکه نشان دهیم آیا تفاوت بین میانگین نمره‌های گروه‌ها از نظر آماری معنادار است فرضیه‌های مطرح شده در تحقیق را مورد آزمون آماری قرار می‌دهیم.

فرضیه‌ی ۱. بین نمره‌های علوم دانش‌آموزان بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی، با کنترل هوش تفاوت وجود دارد.

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول ۲، مقدار F برای اثر اصلی جنسیت ۰/۶۰ بدست آمد ($p = ۰/۴۳$). بنابراین F بدست آمده معنادار نمی‌باشد در نتیجه شواهد کافی برای وجود تفاوت بین نمره‌های علوم دانش‌آموزان دختر و پسر در دست نیست و فرضیه‌ی مربوط به وجود تفاوت در نمره‌های علوم دانش‌آموزان دختر و پسر تأیید نمی‌شود. مقدار F برای اثر اصلی آموزش‌های پیش دبستانی ۸/۵۴ بدست آمده است که در $p < ۰/۰۵$ معنادار است. در

نتیجه بین نمره‌های علوم دانش‌آموزانی که دوره آموزش‌های پیش دبستانی را گذراندند و دانش‌آموزانی که این دوره را نگذراندند تفاوت معنادار وجود دارد. مقدار F برای اثر تعاملی بین جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی برابر $۰/۱۳$ به دست آمده که در $p < ۰/۰۵$ معنادار نیست. معنادار نبودن اثر تعاملی به این معناست که آموزش‌های پیش دبستانی اثرهای متفاوت روی دانش‌آموزان دختر و پسر نداشته است.

جدول ۲. نتایج تحلیل کواریانس نمره‌های علوم دانش‌آموزان پایه اول بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی با کنترل هوش

منبع تغییرات	SS	df	MS	F	P
جنسیت	۴/۷۵	۱	۴/۷۵	۰/۶۰	۰/۴۳
آموزش‌های پیش دبستانی	۶۷/۱۳	۱	۶۷/۱۳	۸/۵۴	۰/۰۰۴
آموزش‌های پیش دبستانی × جنسیت	۰/۰۹	۱	۰/۰۹	۰/۱۳	۰/۷
درون خانه	۱۸۴۷/۹۹	۲۳۵	۷/۸۶		

جدول ۳. خلاصه‌ی نتایج تحلیل کواریانس نمره‌های ریاضی دانش‌آموزان بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی با کنترل هوش

منبع تغییرات	SS	df	MS	F	p
جنسیت	۱۴/۳۷	۱	۱۴/۳۷	۲/۰۹	۰/۱۵
آموزش‌های پیش دبستانی	۳۳/۲۶	۱	۳۳/۲۶	۴/۸۳	۰/۰۲
آموزش‌های پیش دبستانی × جنسیت	۵/۰۱	۱	۵/۰۱	۰/۷۳	۰/۳۹
درون خانه	۱۶۱۶/۹۴	۲۳۵	۶/۸۸		

فرضیه‌ی ۲. بین نمره‌های ریاضی دانش‌آموزان پایه اول بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی، با کنترل هوش تفاوت وجود دارد.

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول ۳ مقدار F برای اثر اصلی جنسیت $۲/۰۸$ بدست آمد و فرضیه مربوط به اثر اصلی متغیر جنسیت روی نمره‌های ریاضی دانش‌آموزان پایه‌ی اول

تأیید نمی‌شود. در نتیجه بین نمره‌های ریاضی دانش‌آموزان دختر و پسر در پایه‌ی اول ابتدائی تفاوت معنادار وجود ندارد. مقدار F برای اثر اصلی آموزش‌های پیش دبستانی $4/83$ به دست آمد که در سطح $p < 0/05$ معنادار است. در نتیجه بین نمره‌های ریاضی دانش‌آموزانی که دوره آموزش‌های پیش دبستانی را گذراندند و دانش‌آموزانی که این دوره را نگذراندند تفاوت معنادار وجود دارد. مقدار F برای اثر تعاملی بین آموزش‌های پیش دبستانی و جنسیت روی نمره‌های ریاضی دانش‌آموزان $0/72$ بود که در $p < 0/05$ معنادار نیست. به عبارت دیگر آموزش پیش دبستانی موجب ایجاد اثرهای متفاوت روی دانش‌آموزان دختر و پسر نگردید.

فرضیه‌ی ۳. بین نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم دانش‌آموزان پایه‌ی اول بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی، با کنترل هوش تفاوت وجود دارد.

جدول ۴. خلاصه نتایج تحلیل کواریانس نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم بر حسب جنسیت آموزش‌های پیش دبستانی با کنترل هوش

منبع تغییرات	SS	df	MS	F	p
جنسیت	51/62	1	51/62	4/86	0/02
آموزش‌های پیش دبستانی	285/26	1	285/26	26/89	0/000
آموزش‌های پیش دبستانی × جنسیت	12/18	1	12/18	1/14	0/28
درون خانه	2492	235	10/6		

با توجه به نتایج بدست آمده در جدول ۴ مقدار F برای اثر اصلی جنسیت روی نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم دانش‌آموزان دختر و پسر پایه اول $4/86$ بدست آمده که در $p < 0/05$ معنادار است. فرضیه مربوط به اثر اصلی جنسیت روی نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم تأیید می‌شود. مقدار F برای اثر اصلی آموزش‌های پیش دبستانی روی نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم دانش‌آموزان پایه اول $26/89$ به دست آمد که در سطح $p < 0/05$ معنادار است. مقدار F برای اثر تعاملی جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی روی نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم دانش‌آموزان $1/14$ بدست آمده که در $p < 0/05$ معنادار نیست.

فرضیه‌ی ۴. بین معدل دانش‌آموزان پایه‌ی اول بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی، با کنترل هوش تفاوت وجود دارد.

جدول ۵. خلاصه نتایج تحلیل کواریانس معدل دانش‌آموزان بر حسب جنسیت آموزش‌های پیش دبستانی

منبع تغییرات	SS	df	MS	F	p
جنسیت	۸/۸۸	۱	۸/۸۸	۱/۱۵	۰/۲۲
آموزش‌های پیش دبستانی	۹۶/۱۴	۱	۹۶/۱۴	۱۶/۳۷	۰/۰۰۰
آموزش‌های پیش دبستانی × جنسیت	۰/۶۵	۱	۰/۶۵	۰/۱۱۱	۰/۷۳
درون خانه	۱۳۷۹	۲۳۵	۵/۸۷		

با توجه به جدول ۵ مقدار F برای اثر اصلی جنسیت روی معدل دانش‌آموزان ۱/۵۱ به دست آمد که در $p < ۰/۰۵$ معنادار نیست. در نتیجه‌ی فرضیه مربوط به اثر اصلی جنسیت روی معدل دانش‌آموزان تأیید نمی‌شود. مقدار F برای اثر اصلی آموزش‌های پیش دبستانی ۱۶/۳۷ به دست آمد که در $p < ۰/۰۵$ معنادار است. در نتیجه فرضیه مربوط به اثر اصلی آموزش‌های پیش دبستانی روی معدل دانش‌آموزان تأیید می‌شود. مقدار F برای اثر تعاملی جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی روی معدل دانش‌آموزان ۰/۱۱ به دست آمده و معنادار نیست. بنابراین فرضیه مربوط به اثر تعاملی جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی روی معدل دانش‌آموزان پایه اول تأیید نمی‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این تحقیق یافتن پاسخ سؤال اساسی در مورد عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه‌ی اول بر حسب جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی بود. آیا آموزش‌های پیش دبستانی موجب بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه‌ی اول می‌شود؟

برای رسیدن به پاسخ سؤال فوق داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری شد و فرضیه‌ها با استفاده از طرح تحلیل کواریانس آزمون شدند. نتایج به دست آمده فرضیه‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ را تأیید

کردند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهند بین عملکرد دانش‌آموزان در دروس علوم، ریاضی، بخوانیم و بنویسیم و معدل این دروس بر حسب آموزش‌های پیش دبستانی تفاوت معنادار وجود دارد و دانش‌آموزان دوره دیده دارای عملکرد بهتری هستند. در دروس علوم، ریاضی و معدل بین عملکرد دانش‌آموزان بر حسب جنسیت تفاوت معنادار وجود نداشت اما بین میانگین نمره‌های درس بخوانیم و بنویسیم دانش‌آموزان پایه‌ی اول بر حسب جنسیت تفاوت معنادار وجود داشت و دانش‌آموزان دختر در این درس عملکرد بهتری از دانش‌آموزان پسر داشتند. اثر تعاملی بین جنسیت و آموزش‌های پیش دبستانی روی نمره‌ها در دروس علوم، ریاضی، بخوانیم و بنویسیم و معدل این دروس معنادار نبود و به عبارت دیگر آموزش‌های پیش دبستانی اثرهای متفاوت روی دانش‌آموزان دختر و پسر ندارد و در دانش‌آموزان دختر و پسر دوره دیده میانگین نمره‌ها نسبت به گروه دوره ندیده در سطح بالائی قرار دارد. این نتایج با نتایج بسیاری از تحقیقات انجام شده در داخل و خارج از کشور همخوانی دارد.

نتایج به دست آمده در این تحقیق با نتایج تحقیقات تیلور، کیب، اسلاتی (۲۰۰۰) و سیلوا و همکاران (۲۰۰۴) همخوانی ندارد. آنها در نتیجه تحقیقات خود بیان کردند که آموزش‌های پیش دبستانی در دختران آمادگی بیشتری از پسران ایجاد می‌کند در حالی که نتایج به دست آمده در این تحقیق نشان می‌دهد که بین عملکرد دانش‌آموزان بر حسب جنسیت تفاوت معنادار وجود ندارد. نتایج به دست آمده در این تحقیق با نتایج تحقیقات انجام شده در داخل کشور نیز همخوانی دارد.

البته برای تحلیل نتایج بدست آمده باید به چند مورد نیز توجه کنیم. این تحقیق به روش علی-مقایسه‌ای انجام شده است و در تحقیقات علی-مقایسه‌ای نمی‌توان به طور قطع به روابط علت و معلولی بین پدیده‌ها پی برد، نمی‌توان به طور قطع بیان کرد که آموزش‌های پیش دبستانی علت عملکرد بهتر گروه آموزش دیده در دروس علوم، ریاضی، بخوانیم و بنویسیم می‌باشد. اما می‌توان گفت که آموزش‌های پیش دبستانی یکی از علل بالقوه موفقیت تحصیلی گروه آموزش دیده می‌باشد. برای رسیدن به روابط علی باید تحقیقات دیگری در این زمینه و به روش آزمایشی و یا تحقیقات کیفی انجام پذیرد با توجه به اینکه در این تحقیق سطح سواد والدین و وضعیت اقتصادی خانواده متغیرهای مزاحمی بودند که به وسیله محقق کنترل نشده‌اند این عوامل می‌تواند وضعیت تحصیلی کودکان را تحت تأثیر قرار دهد و با توجه به

اینکه مراکز پیش دبستانی در قبال ارائه خدمات از خانواده‌ها شهریه دریافت می‌کنند بنابراین کودکانی می‌توانند از این دوره‌ها استفاده کنند که از وضعیت اقتصادی خوبی برخوردار باشند و چه بسا بالا بودن سطح فرهنگی و وضعیت اقتصادی و توجه والدین این کودکان به امور تحصیلی آنها علت اصلی تفاوت بین گروه‌هاست. در این تحقیق با اطمینان ۹۵٪ دانش‌آموزان دوره‌ی دیده دارای عملکرد بهتری هستند بنابراین باید این عقب افتادگی گروه آموزش ندیده در همین سال‌های اولیه جبران شود بنابراین لازم است تا با ایجاد کلاس‌های جبرانی و با لا بردن کیفیت آموزشی برای این کودکان به آنها کمک کنیم تا به سطح مطلوب برسند و این ضعف را به پایه‌های بالاتر منتقل نکنند هزینه این برنامه می‌تواند خیلی کمتر از هزینه‌حل مشکلات تحصیلی در مراحل بالاتر باشد.

یافته‌های بین‌المللی پرلز (۲۰۰۱) نشان می‌دهد که در همه‌ی کشورهای شرکت‌کننده بین پیشرفت سواد خواندن دانش‌آموزان و فعالیت‌های آموزشی سواد خواندن در قبل از مدرسه رابطه‌ی بالایی وجود دارد. با توجه به اینکه مهارت خواندن دانش‌آموزان ایرانی در مقایسه با ۳۵ کشور شرکت‌کننده در مطالعه پرلز در میان ۳۵ کشور شرکت‌کننده رتبه ۳۲ را دارد، به نظر می‌رسد تهیه برنامه‌هایی ویژه برای کودکان پیش دبستانی با هدف توسعه‌ی فرهنگ قصه‌گویی برای تقویت مهارت‌های شنیداری، درک مطلب، و بازگویی مفاهیم یک ضرورت مهم است.

به عنوان نکته پایانی لازم به ذکر است که آموزش‌های پیش دبستانی حتماً کودکان ایرانی است و شرکت کودکان خانواده‌های محروم یک ضرورت می‌باشد نتایج این تحقیق نیز نشان می‌دهد که آموزش‌های پیش دبستانی موجب ایجاد آمادگی در کودکان برای شروع آموزش رسمی می‌شود بنابراین تمام مدیران و مسئولین آموزش‌های پیش دبستانی باید تلاش کنند تا همه کودکان ایرانی از آموزش‌های با کیفیت بالا در این دوره بهره‌مند شوند.

پیشنهاد می‌شود فرصت برابر برای کودکان جهت شرکت در برنامه‌های آموزش پیش دبستانی ایجاد شود. از نیروهای مجرب و متخصص در کادر آموزشی این مراکز استفاده شود.

برنامه‌های آموزشی با کیفیت بالا و نظارت بر نحوه‌ی اجرای برنامه‌های آموزشی تدارک شود. همچنین تحقیقات مشابه در جنبه‌های دیگر اثرهای آموزشی مراکز پیش دبستانی انجام گیرد تحقیقات تطبیقی و مقایسه‌ی برنامه‌های آموزشی مراکز پیش دبستانی در ایران با سایر کشورها، توجه به حقوق و دستمزد مربیان مراکز پیش دبستانی و کاهش شهریه‌های مراکز پیش

دبستانی و در نظر گرفتن برنامه‌های آموزش جبرانی برای کودکانی که دوره آموزش‌های پیش دبستانی را نگذرانده‌اند مورد توجه قرار گیرد.

منابع

فارسی

- اکبرزاده، نسرين (۱۳۸۲). بررسی سازگاری اجتماعی، آموزشی و عاطفی کودکان سال اول دبستان. *مجله‌ی رشد معلم*، شماره‌ی ۲۵.
- بخت‌آوری، مصطفی (۱۳۷۲). *بررسی میزان تأثیر کودکان‌ها در یادگیری دانش‌آموزان پایه‌ی اول*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی علوم تربیتی دانشگاه همدان.
- امیری، فریبرز و اسدی، عباس (۱۳۷۵). *تأثیر آموزش پیش دبستانی بر عملکرد دانش‌آموزان مقطع ابتدائی*. پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت اهواز.
- تقی‌پور ظهیر، علی (۱۳۸۱). *مبانی و اصول آموزش و پرورش*. تهران: آگاه.
- تشکری، عباس (۱۳۶۴). *تأثیر آموزش‌های قبل از مدرسه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان*. *نشریه علوم تربیتی*، شماره‌های ۳ و ۴، دانشکده‌ی علوم تربیتی دانشگاه شیراز.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۳). *روان‌شناسی پرورشی*. تهران: آگاه.
- عباسیان، شهناز (۱۳۷۲). *تأثیر آموزش و پرورش قبل از دبستان در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال اول و دوم ابتدائی اراک*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت تبریز ۳۳.
- تشکری، عباس (۱۳۶۴). *تأثیر آموزش‌های قبل از مدرسه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان*. *نشریه علوم تربیتی*، شماره‌های ۳ و ۴، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه شیراز.
- لورای، برک (۲۰۰۱). *روانشناسی رشد*. ترجمه‌ی یحیی سید محمدی (۱۳۸۱)، تهران: ارسباران.
- مهرگان، فرانک (۱۳۷۳). *بررسی تأثیر گذراندن دوره پیش دبستانی، ویژگی‌های فردی، خانوادگی، و آموزشی دانش‌آموزان با کنترل متغیر هوش بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان اول ابتدائی*. گزارش پژوهش، پژوهشکده تعلیم و تربیت اهواز.

لاتین

- Barnett, S. (1992). Benefits of compensatory preschool education. *The Journal of Human Resources*, 27, pp. 279-312.
- Bloom, B. (1962). *Stability and change in human characteristics*. New York: John Wiley & Sons.
- Doherty, G. (1997). Zero to six: *The basis for school readiness*. Ottawa: Human Resources Development Canada.
- Halliburten, A. (2000). Predicting success for African American adult based on family involvement and expectations, religious involvement, gender, and years in early intervention preschool program. *Dissertations Abstract International*, DAI-B 61/04.
- Haskins, R. (1965). Public school aggression among children with varying day-care experience. *Journal of Child Development*, 56, pp. 689-703.
- Hunt, J. (1961). *Intelligence and change in human characteristics*. New York: John Wiley & Sons.
- Law, N. R. (1983). What is early childhood education? In Annual Editions: *Early Childhood Education*.
- Lunenburg, F. C. (2000). Early children education programs can make a difference in academic, economic, and social arenas. *Journal of Education*, 120, pp. 519-530.
- Mccartney, K. Scarr, S. Phillips, D. (1985). Day care as intervention: Comparisons of varying quality programs. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 6, pp. 247-260.
- Melhish, E. C. (2001). The quest for quality in early day care and preschool experience continues, 25, pp. 1-6.
- Myers, R. (1992). *The twelve who survive strengthening program of early childhood development in third world*. London. Rutledge.
- Nelson, G., Westhues, A., & Macleond, J. (2003). A meta-analysis of longitudinal research on preschool prevention program for children prevention and treatment. *Journal of Educational*.

- Osborn, A. F. (1978). *The effects of early education: A report from the child health hand education study*. Oxford University.
- Parker, D. (2005). *Increase in 1 and 4 years old nursery education*. London Borough of Bromley.
- Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Sylva, k., Melhish, E., Taggart, B. & Elliot, k. (2005). Investigating the effect of preschool prvision using mixed methods in the EPPE research. *International Journal of Education*, 27, pp. 545-551
- Schweinhart, L. J., & Weikart, D. P. (1993). *A summary of significant benefits: The High/Scope perry preschool study through age 27*. Ypsilanti, MI: High Scope.
- Smoot, S. L., & Duncan, L. A. (1997). The effects of preschool attendance on the first grade readiness skill of kindergarten students. *The Journal of Human Resources*, 21, pp. 101-124.
- Starr, A. (2002). *The importance of teaching to tots*. Business Week. August.
- Taiwo, A. A., & Tyolo, J. B. (2002). The effects of preschool education on a academic performance in primary school: *International Journal of Educational Development*, 22, pp. 169-180.
- Sylva, K., & Pugh, G. (2004). Transforming the early years in England. *Oxford Review of Education*, 31, pp. 11-27.
- Taylor, k. k., Gibbs, A. S., & Slate, J. R. (2000). Preschool attendance and kindergarten readiness. *Journal Early Childhood Education*, 27, pp. 191-195.